

Наталія Зобенько,
кандидатка педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

ДО ПИТАННЯ ҐЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ В СІМ'Ї

Проблеми ґендерного розвитку особистості набувають особливої актуальності в умовах розбудови українського громадянського суспільства, яке все більше спрямовується до європеїзації та глобалізації.

Сьогодні питанням ґендерної соціалізації в Україні займаються дослідники Т. Говорун, П. Горностаї, О. Кізь, О. Кікінежді, В. Кравець, Т. Мельник, Т. Титаренко та інші. Висвітленню різних аспектів сім'ї як провідного інституту соціалізації дитини присвятили наукові праці Н. Абдюкова, В. Заслуженюк, В. Семиченко, Н. Уманець, О. Харчев та інші. Проблеми статеворольової соціалізації вивчалися вченими Т. Говорун, Н. Касьянова, Т. Репіна, В. Романова, Л. Столярчук, Т. Таранова, Н. Товстих та ін. Незважаючи на підвищення уваги науковців до проблеми ґендерного розвитку особистості, впродовж останнього часу, питання ґендерної соціалізації дитини в сім'ї вимагає вдосконалення. Отже, враховуючи тенденції розвитку сучасної сім'ї, актуальним є дослідження ґендерної соціалізації. Саме дослідження ґендерної соціалізації вимагає постійного наукового вивчення, щоб мати уявлення про існуючий стан сімейного життя і його зовнішні зв'язки та прогнозувати його розвиток для подальшого пристосування дітей до життя в суспільстві.

Сучасні науковці розуміють під соціалізацією двосторонній процес, який включає в себе, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, з другого боку, процес активного відтворення системи соціальних зв'язків індивідом за рахунок його активної діяльності, активного включення в соціальне середовище.

Сім'я – виховний інститут суспільства, яка ще в ранньому дитинстві закладає риси характеру людини на рівні підсвідомості, автоматизму, максимально впливає на емоційну сферу, інтелект, моральні позиції, волю, формує еталон поведінки, певні інтереси, потреби та здійснює соціальний контроль за поведінкою особистості, за її діяльністю. Саме в сім'ї вона починає засвоювати перший соціальний досвід. Зміст і характер цього соціального досвіду залежить від духовного багатства батьків, їх моральних і життєвих цінностей, від усвідомлення родиною відповідальності перед дитиною за «якість соціалізації», яку вона їм забезпечить.

Зазначимо, що ґендерна соціалізація – частина загального процесу соціалізації. Ґендерна соціалізація дитини починається з моменту народження, коли батьки та інші дорослі, що визначили паспортну стать немовляти, навчають його ґендерній ролі хлопчика або дівчинки.

Ґендерні ролі – набір очікуваних зразків (норм) поведінки для чоловіків і жінок; виконання певних соціальних розпоряджень, тобто відповідна статі поведінка, мова, манера, одяг, жести та ін. [4, с. 248]. Батьки з раннього дитинства конструюють ґендерну роль дитини різними способами. Отже, ґендерні ролі батьків – найперший зразок ґендерної поведінки для дітей, які часто будують власну ґендерну ідентичність згідно з батьківськими моделями життя. Інколи життєвий сценарій дітей повторює сценарії батьків. Діти багато в чому копіюють ставлення батьків один до одного, формуючи стиль стосунків з іншою статтю.

Суспільний розвиток викликав певні зміни у ґендерних стереотипах. Сьогодні все більшої актуальності набирає андрогінна особистість, виховання якої залежить від типу сім'ї (авторитарні та (партнерські, демократичні). Результати батьківського і материнського впливу простежуються в особливостях соціальної поведінки, ціннісних і кар'єрних орієнтаціях, виборі сфери професійної діяльності. Саме від впливу сім'ї багато в чому залежить рівень усвідомленості батьківства підростаючим поколінням. Так, результати досліджень науковців дають змогу стверджувати, що сім'я є первинною і необхідною умовою формування материнства. Відомо, що більшість матерів, які відмовились від власних дітей, виховувались в неповних або неблагополучних сім'ях. Особистість багатьох жінок, не готових до відповідального материнства, формувалась у субкультурі агресії, частина із них страждала від холодного ставлення з боку батьків, грубого ставлення, приниження власної гідності. Багато хто з них виховувались в неповних родині [1, с. 32].

Проте, на думку вчених [3; 5], якщо дитина отримує негативні реакції у відповідь на свої спроби привернути увагу дорослих, передусім мами чи тата, у неї поступово закріплюється внутрішнє ставлення до себе як до істоти, яка не варта любові та підтримки. Дослідники також приділяють велику увагу взаємодії дитини з власною матір'ю. Зокрема, виявлено зв'язок між уявленням про власну матір і відторгненням власної дитини. Спостерігається захисне викривлення пам'яті у матерів, які були відторгнені у дитинстві. Ці викривлення актуалізують «внутрішню робочу модель», яка і визначає відносини з власною дитиною. Вона неминуче призводить до повторення досвіду поганого ставлення до майбутньої дитини. Чоловік в українській сім'ї взагалі дистанціюється від виконання батьківської ролі.

Зокрема, Д. Гошовська зазначає, що авторитарність виховання, насильство й жорстокість у сім'ї призводять до численних деформацій ґендерного розвитку, формують такі ґендерні ролі, в яких закріплюються

суспільні ґендерні стереотипи, ґендерна нерівність та інші деформації ґендерної структури суспільства [2, с. 32].

Науковцями встановлена залежність між сімейним вихованням та формуванням досвіду ґендерних стосунків в сім'ї. Якщо досвід батьківських ґендерних ролей обмежений чи недостатній, це призводить до прогалин у ґендерному розвитку особистості дитини, неотримання повноцінного досвіду ґендерних стосунків, що може позначитись на формуванні ґендерних ролей та ґендерної ідентичності. Вивчення умов виховання і соціалізації особистості дитини у батьківській сім'ї сприяє ефективній корекції процесу соціалізації дитини, а також пропаганді кращого досвіду родинного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брутман В. И. Некоторые результаты обследования женщин, отказывающихся от своих новорожденных детей / В. И. Брутман, М. Т. Панкратова // Вопросы психологии. – 1999. – №5. – С. 31–37.
2. Гошовська Д. Ґендерна психологія : навчально-методичний посібник / Д. Гошовська. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2008. – 107 с.
3. Мельник Т. М. Ґендер як наука та навчальна дисципліна / Т. М. Мельник // Основи теорії ґендеру : навчальний посібник. – К. : «К.І.С.», 2004. – 536 с.
4. Ткалич М. Г. Ґендерна психологія: навч. посіб. / М. Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 248 с.
5. Шнейдер Л. Б. Психология семейных отношений / Л. Б. Шнейдер. – М., 1996. – 678 с.

Ярослава Кальба,

кандидатка психологічних наук,
доцент кафедри психології

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Ґнатюка

ДО ПРОБЛЕМИ ҐЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЧИНКОВОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Визначаючи вчинок як умову і засіб сутнісного самоствердження людини, розглядаємо вчинковий підхід найбільш адекватним і перспективним у розв'язанні актуальних проблем виховання підростаючої особистості, насамперед, в найближчому її соціальному мікросередовищі, яким є сім'я, учнівський клас тощо. Підставою вважати даний підхід ґрунтовним і актуальним є теза, що саме готовність дитини до вчинку і здатність його здійснити є показником її душевно-духовного, особистісного розвитку. Оскільки процес виховання на сьогодні, дедалі більше підпорядковується впливу ґендерної соціалізації, здійснено спробу проаналізувати ґендерні особливості вчинкової активності учнів та учениць старшого шкільного віку.